

ECRI

European Commission against Racism and Intolerance
Commission européenne contre le racisme et l'intolérance

CRI (98) 26
Version slovène
Slovenian version

Evropska komisija Proti rasizmu in netoleranci

ECRIJEV PREGLED PO POSAMEZNIH
DRŽAVAH:

POROČILO O SLOVENIJI

Strasbourg, 1998

Dodatne informacije o delu Evropske komisije proti rasizmu in netolerantnosti (ECRI) ter o drugih aktivnostih Sveta Evrope na tem področju dobite na naslovu:

Secretariat of ECRI
Directorate General of Human Rights – DG II
Council of Europe
F - 67075 STRASBOURG Cedex
Tel.: +33 (0) 3 88 41 29 64
Fax: +33 (0) 3 88 41 39 87
E-mail: combat.racism@coe.int

Obiščite stran ECRI na internetu: www.coe.int/ecri

UVOD

Evropska komisija proti rasizmu in netoleranci (ECRI) je bila ustanovljena leta 1994, na pobudo prvega srečanja šefov držav in vlad članic Sveta Evrope, ki so se odločile postaviti po robu rastočim problemom rasizma, ksenofobije, antisemitizma in netolerance, ki ogrožajo človekove pravice in demokratične vrednote v Evropi. Člani ECRI so bili izbrani kot poznavalci vprašanj, povezanih z rasizmom in netolerantnostjo.

ECRI je dobila naslednjo nalogo: pregledati zakonodajo, politiko in druge ukrepe, s katerimi se države članice postavljajo po robu rasizmu, ksenofobiji, antisemitizmu in netoleranci, kakor tudi njihovo učinkovitost; predlagati dodatno aktivnost na lokalni, državni in evropski ravni; formulirati priporočila splošne narave, namenjena članicam; proučiti mednarodne zakonske instrumente, ki bi prišli v poštev, pri tem pa imeti v mislih možnost, da se jih ustrezno okrepi.

Ena od aktivnosti, ki jih je razvila ECRI, da bi izpolnila dane naloge, je analiziranje položaja v vseh državah članicah, da bi tako vladam lahko ponudila konkretne predloge, ki bi jim bili v pomoč. Postopek, ki je bil sprejet v pripravah za posamezna poročila, je mogoče povzeti takole:

- a) Preliminarno zbiranje informacij in priprava besedila preliminarne osnutka poročila, kar se opravi v manjših delovnih skupinah ECRI. Uporabljeni preliminarni viri informacij so zajeti zelo na široko, vključujejo pa, med drugim, odgovore vlad na vprašalnik, ki jim ga je poslala ECRI, podatke, ki jih prispevajo člani ECRI, informacije o posameznih zakonodajah, ki jih je za ECRI zbral Švicarski inštitut za komparativno pravo¹, informacije iz mednarodnih in nacionalnih nevladnih organizacij, iz različnih publikacij ter iz tiska.
- b) ECRI pregleda in pretrse preliminarne osnutke poročila o vsaki državi na plenarnem zasedanju ter sprejme osnutek poročila.
- c) To poročilo se pošlje ustrezni vladi, zatem steče proces zaupnega dialoga, ki se opravi s pomočjo nacionalnega posrednika, imenovega s strani vlade posamezne države. Osnutek poročila se znova pregleda in po potrebi dopolni s pomočjo komentarjev, ki jih ima posrednik.
- d) Končna oblika poročila se nato sprejme na plenarnem zasedanju ECRI in se preko Odbora ministrov Sveta Evrope preda vladi posamezne države. Dva meseca po predaji postane poročilo javno, razen če vlada prizadete države izrecno zahteva, da naj poročilo ne postane javno.

¹ Poročilo Švicarskega inštituta (ref: CRI (97) 38), ki pokriva relevantno zakonodajo držav članic Sveta Evrope, je na voljo v Sekretariatu ECRI

Prvi niz Ecrijevih poročil o posameznih državah, ki je zajel enajst članic², je bil predan vladam teh držav julija 1997. Ta poročila so zdaj javna. Drugi niz poročil³ pa je bil predan vladam januarja 1998 in ta so zdaj postala javna.

Pričujoče poročilo vsebuje Ecrijevo analizo in priporočila, namenjena Sloveniji.

Treba je opozoriti, da ECRI opravlja pregled po posameznih državah za vseh štirideset držav članic Sveta Evrope. Ta drug niz poročil, pri katerih je bil postopek zaključen januarja 1998, se bo nadaljeval z naslednjimi, ki bodo obravnavala preostale države, članice Sveta Evrope. Vrstni red, po katerem se izdelujejo ta poročila, je rezultat naključja in v njem ne kaže iskati posebnega pomena.

Objavljanje teh poročil pomeni začetek stalnejšega in aktivnega procesa izmenjave mnenj med ECRI in oblastmi posameznih držav članic, da bi tako poiskali rešitve za probleme rasizma in netolerantnosti, s katerimi se sooča Evropa. ECRI bo pozdravila tudi odziv nevladnih organizacij in drugih združenj, ki so aktivna na tem področju, da bi bilo njeno delo čim bolj konstruktivno in koristno.

² Poročila o Belgiji, Češki, Finski, Grčiji, Madžarski, Islandiji, Irski, Litvi, Luksemburgu, Malti in Poljski

³ Poročila o Nemčiji, Liechtensteinu, Norveški, San Marinu, Sloveniji in Švici

BESEDILO O SLOVENIJI ⁴

Uvod

Slovenija je parlamentarna demokracija in ustavna republika, ki je leta 1991 razglasila svojo neodvisnost ter dosegla mednarodno priznanje. Slovenija leži na strateško pomembnem mestu med Zahodno Evropo in Balkanom in je bila v vsej svoji zgodovini politično, zemljepisno, prometno, gospodarsko in kulturno pomembno prehodno območje. Slovenske manjšine so v vseh sosednjih državah (Italiji, Madžarski, Avstriji in Hrvaški).

Prebivalstvo je pretežno slovenskega narodnega izvora z dvema ustavno priznanima narodnima manjšinama, italijansko in madžarsko, in vsaka od njih šteje nekaj tisoč pripadnikov. Več mednarodnih poročil navaja, da so pravice teh manjšin dobro zavarovane in lahko služijo celo kot "model in primer za mnoge druge evropske države" (po sklepnih ugotovitvah enega od poročil Sveta Evrope).

Zabeleženo je, da je bila celotna židovska skupnost žrtev nacističnega režima. V Sloveniji živi avtohtona etnična skupnost Romov/Ciganov in ima po ustavi zagotovljene posebne pravice. Dokaj veliko je tudi število prebivalcev, ki so prvotno prišli iz drugih republik nekdanje Jugoslavije, pogosto v iskanju dela in boljših življenjskih razmer. Večina pripadnikov te skupine je leta 1991 dobila državljanstvo in niso priznani kot manjšina.

Primeri rasizma in antisemitizma so prisotni na ravni ustnega izražanja in pojmovanja. Nadalje je tudi nekaj dokazov o napetostih med narodnostmi. Vojna v sosednjih državah je ponovno okrepila nekatere predsodke ali nestrpnost in val beguncev, kakršnega v Sloveniji prej ni še nikoli bilo, je povzročil veliko praktičnih problemov, ki so prav tako pripeljali do napetosti. Kot kažejo javnomnenjske ankete⁵, imajo ljudje občutek, da Neslovenci jemljejo delovna mesta Slovincem in so vzrok za gospodarske težave. Nekaj je tudi nacionalističnih teženj, zlasti v industrijskih središčih, kjer prebiva velik del Neslovencev, in te bi se lahko razvile v sovraštvo do tujcev, če jih bodo pustili nenadzorovane. V zadnjih nekaj letih so se v Sloveniji pojavile posamezne nacionalistične in k nasilju nagnjene skupine obritoglavcev, ki so se občasno nestrpno odzivale na Neslovence, čeprav so bili doslej taki izpadi večinoma omejeni le na ustne in pisne žalitve.

⁴ **Opomba:** *V to analizo ni zajet razvoj dogodkov po 7. februarju 1997, ki prav tako tudi ni upoštevan v sklepnih ugotovitvah in priporočilih.*

⁵ *Javnomnenjske ankete iz let 1992 in 1993, RI FDV kot so citirane v delu "Novo sovraštvo do tujcev v Evropi"(glej vire).*

Nekatera ključna področja, ki po mnenju Komisije za boj proti rasizmu in nestrpnosti (ECRI) zaslužijo posebno pozornost, so med drugim:

- zagotoviti je treba polno in dosledno izvajanje zakonodaje za boj proti rasizmu in diskriminaciji;
- boriti se je treba proti vsaki težnji med prebivalstvom, da Neslovincem ne bi zaupali ali da bi jih ožigosali;
- sprejeti je treba takojšnje ukrepe za reševanje problemov beguncev in iskalcev pribežališča;
- uvesti je treba preventivne ukrepe za reševanje vseh problemov, ki bi se lahko razvili;
- pospeševati je treba strpnost politikov in strpnost med politiki.

I. PRAVNI VIDIKI⁶

A. Mednarodni pravni inštrumenti

1. Slovenija je že ratificirala večino mednarodnih inštrumentov, ki so pomembni za boj proti rasizmu in nestrpnosti. Kot smo bili obveščeni, sta v Sloveniji že v teku tudi sprejetje in ratifikacija drugih pomembnih inštrumentov, in sicer Evropske socialne listine, Evropske konvencije o pravnem položaju delavcev migrantov, Evropske listine za regionalne ali manjšinske jezike in okvirne konvencije za varstvo narodnih manjšin, in upamo, da bo ta ratifikacija čim prej opravljena. Upamo tudi, da bo Slovenija sprejela 14. člen Mednarodne konvencije o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije (CERD). Ugotavljamo, da ustavni red priznava nadrejenost sprejetih mednarodnih pravnih obveznosti nad notranjo zakonodajo, še zlasti glede polnega uresničevanja človekovih pravic, vključno s pravicami manjšin.

B. Ustavne določbe

2. Ustava Slovenije vsebuje sorazmerno široke določbe glede enakosti pred zakonom, varstva pravic "avtohtonih manjšin" (madžarske in italijanske)⁷ in o pravicah Romov/Ciganov (ki naj bi bile natančneje opredeljene v posebnem zakonu, ki je v pripravi) ter posebne določbe o prepovedi rasnega sovraštva in spodbujanja neenakosti in nestrpnosti. Tudi enakost na področju dela je zavarovana v ustavi: vsi ljudje lahko svobodno izbirajo svojo zaposlitev in vsa delovna mesta morajo biti enako dostopna za vse.

3. Upamo, da bo poseben zakon, ki opredeljuje pravice in položaj romske/ciganske skupnosti čim prej sprejet.

4. Zdi se, da je na voljo malo podatkov v zvezi s položajem drugih manjšin, ki živijo v Sloveniji, na primer etničnih skupin Nemcev ali Avstrijcev.

⁶ *Celoten pregled obstoječega stanja v Sloveniji na področju boja proti rasizmu in nestrpnosti je podan v publikaciji (CRI (95) 2. predelana izdaja, ki jo je za ECRI pripravil Švicarski inštitut za primerjalno pravo (glej vire)*

⁷ *Vključno s pravico do uporabe njihovega maternega jezika (enak položaj s slovenskim jezikom na etnično mešanih ozemljih), svobodno uporabo narodnih simbolov, pravico do ustanavljanja samostojnih organizacij in ustanov, pravico do pospeševanja razvoja svoje lastne kulture, pravico do izobraževanja in šolanja v svojem jeziku, pravico neposredne zastopanosti v Državnem zboru in lokalnih organih oblasti, pravico sodelovanja z narodom svoje matične države. Te pravice veljajo na etnično mešanih območjih ne glede na velikost ali sorazmerje manjšinske skupine, nekatere pa veljajo zunaj mešanega območja. Ustava tudi določa, da zakoni, predpisi in drugi splošni akti, ki zadevajo izključno samo uresničevanje posebnih pravic, ki jih uživata madžarska in italijanska etnična skupnost, ne morejo biti sprejeti brez soglasja prizadete ali prizadetih skupnosti.*

- ***Zakon o pribežališču in beguncih***

5. Trenutno se primeri beguncev obravnavajo po zakonih, ki niso posebej namenjeni temu problemu, na primer po zakonodaji o nedržavljanih. Komisija za boj proti rasizmu in nestrpnosti (ECRI) ugotavlja, da je glede na število iskalcev pribežališča in beguncev, ki so trenutno v Sloveniji, nujno čim prej pripraviti in sprejeti zakone o pribežališču (azilu) in o beguncih. Zakon o pribežališču bi moral opredeliti pojem azilanta ter pravice iskalcev pribežališča in zagotoviti tistim, ki jim je dovoljeno ostati, vključitev v slovensko družbo. Določil naj bi tudi primeren rok, v katerem je mogoče zahtevati pribežališče, in dopustiti pravico pritožbe proti negativni odločbi na neodvisni organ oblasti. Nadalje bi morali uradnike in uslužbence, ki so odgovorni za obravnavanje teh zadev, posebej usposablјati in tako zagotoviti, da bi imeli nedržavlјani na ozemlju Slovenije vse pravice, ki jim jih jamči ustava.

- ***Zakon o državlјanstvu***

6. Ko je Slovenija leta 1991 postala neodvisna, je imel vsak, ki je imel stalno prebivališče in je takrat živel v Sloveniji, pravico do državlјanstva. Priseljenci v Slovenijo, ki so dobili državlјanstvo na ta način, predstavljajo približno 10 % celotnega prebivalstva. Iz strank z nacionalističnimi težnjami je bilo nekaj pozivov, da bi zakon o državlјanstvu spremenili in ponovno preverjali državlјanstva, ki so bila podeljena neetničnim Slovencem, in raziskave javnega mnenja kažejo dokaj visoko stopnjo javne podpore bolj omejevalni politiki. ECRI pozdravlja odločitev ustavnega sodišča, s katero je bila potrjena neustavnost takih poskusov za spremembo zakona o državlјanstvu, in predlaga, da bi kazalo med široko javnostjo bolj vzgojno ukrepati in na ta način delovati proti negativnemu odnosu prebivalstva v tej zadevi.

7. Slišati je bilo kritike, da so pooblastila upravnim organom, da pri podeljevanju državlјanstva odločajo po lastni presoji, preširoka in da je malo možnosti za pritožbe proti negativnim odločbam. Morda bi kazalo razmisliti o tem, da bi bolj spremljali zakonodajo o državlјanstvu in njeno izvajanje.

C. Določbe kazenskega prava

8. 141. člen Kazenskega zakonika obravnava kazniva dejanja kršitve enakosti in zdi se, da pokriva take oblike razlikovanja, kot so odklanjanje dobave blaga ali opravljanja storitev. 300. člen obravnava kaznivo dejanje razpihovanja narodnostnega, rasnega in verskega sovraštva in nestrpnosti. Kaznivo dejanje genocida je vsebovano v 373. členu.

9. Zdi se, da bi bilo treba več pozornosti posvetiti polnemu uresničevanju zakonodaje na področju boja proti rasizmu in nestrpnosti.

D. Določbe civilnega in upravnega prava

10. ECRI meni, da bi morda lahko uvedli posebno civilno in upravno zakonodajo za prepoved razlikovanja pri javni in zasebni stanovanjski gradnji, zaposlovanju in dostopu do storitev.

E. Posebni organi

11. Varuh človekovih pravic je bil imenovan leta 1994. Obstajajo tudi posebna parlamentarna komisija za manjšine in različni organi pri Vladi - zlasti Urad za narodnosti - ki se ukvarjajo z vprašanji manjšin, priseljivanjem, begunci itd. Zagotoviti bi bilo treba, da varuh človekovih pravic posveča posebno pozornost vprašanjem rasizma in nestrpnosti; poleg tega bi morda kazalo razmisliti o možnosti ustanovitve neodvisnega specializiranega telesa za obravnavanje tovrstnih vprašanj.

II. POLITIČNI VIDIKI

F. Sprejem in položaj nedržavljanov

12. Slovenija je prehodna dežela za preseljevanje na zahod in sever Evrope, doživela pa je tudi povečanje dotoka beguncev in gospodarskih migrantov, ki se želijo naseliti v Sloveniji. Razumljivo je, da Slovenija nima izdelanih politik in struktur za obvladovanje takega razvoja dogodkov. Zabeležili smo, da so slovenske oblasti leta 1993 povabile misijo izvedencev Sveta Evrope, da bi jim svetovali v zvezi s politiko do priseljivanja⁸ in upamo, da je bilo to koristno za opredelitev jasne politike, ki bo vsem tistim skupinam, ki jim je dovoljeno ostati v Sloveniji, zagotovila vključitev v družbo.

G. Izobraževanje in usposabljanje

- *Izobraževanje za narodne manjšine*

13. Določbe o izobraževanju za madžarsko in italijansko narodno skupnost izhajajo iz enakih načel, vendar temeljijo na dveh različnih modelih: italijanska manjšina obiskuje enojezične šole, madžarska manjšina pa hodi v dvojezične šole skupaj s slovenskimi otroki. Poleg poučevanja manjšine in manjšinskih jezikov posvečajo učni programi teh šol posebno pozornost seznanjanju učencev s kulturo, zemljepisom in zgodovino njihovih matičnih dežel. Na osnovnih in srednjih šolah je poskrbljeno za obe narodni skupnosti. Večinsko prebivalstvo na dvojezičnih območjih se prav tako že zgodaj uči drugega jezika z namenom, da se gojijo dobro razumevanje in dobri odnosi v skupnosti.

14. V večjih središčih z veliko koncentracijo priseljencev je tudi nekaj osnovnih šol s poukom v jeziku priseljencev, čeprav v tem pogledu ni nobenih uradnih določb.

⁸ Glej dokument CDMG (94) 3

15. Zapaženo je, da so državni organi za izobraževanje sprejeli ukrepe, s katerimi so zagotovili, da bo odslej večina romskih/ciganskih otrok obiskovala predšolske zavode za pripravo na osnovno šolo in za dviganje zavesti med tem prebivalstvom, kako pomembna sta vzgoja in izobraževanje za njihove otroke. Glavni problem v zvezi s tem je dejstvo, da romski/ciganski otroci pogosto govorijo svoj jezik, ko začnejo hoditi v šolo, in da trenutno ni zaposlenih nobenih učiteljev, ki bi govorili romski jezik. Morda bi kazalo razmisliti o možnosti, da bi poskrbeli za poučevanje v romskem jeziku, in o tem, da bi bilo zaželeno posebno usposabljanje za učitelje romskih/ciganskih otrok, da bi tako izboljšali poučevanje slovenščine kot drugega jezika in hkrati usposobili učitelje, da bi bolje razumeli kulturo in način življenja otrok, s katerimi se ukvarjajo.

- ***Izobraževanje o človekovih pravicah***

16. Vzgoja in izobraževanje v pogledu človekovih pravic in strpnosti do kulturne ali narodnostne raznolikosti sta vključena v vse šolske programe pa tudi v strokovno usposabljanje učiteljev, socialnih delavcev, uradnikov, sodnikov in drugih zaposlenih v javni upravi.

- ***Dviganje zavesti***

17. Čeprav se zdi, da zaenkrat ni veliko prijavljenih primerov manifestiranega rasizma, diskriminacije ali nestrpnosti, so nekatere raziskave javnega mnenja razkrile psihološko distanciranje Slovencev v odnosu do različnih manjšinskih skupin (migrantov). Takim čustvom bi se bilo pametno zoperstaviti in preprečiti, da bi se sovraštvo do tujcev ali nestrpnost še naprej razvijala tudi v prihodnje. Med takimi ukrepi bi na primer lahko bili: širjenje informacij o kulturi in življenjskem stilu različnih skupin, ki živijo v Sloveniji, kampanje za boljšo ozaveščenost o problemih, ki jih imajo iskalci pribežališča, begunci in priseljenci, ter podpora različnim nevladnim organizacijam, ki se ukvarjajo s temi vprašanji. Zlasti politiki bi morali igrati pomembnejšo vlogo pri usmerjanju javnega mnenja s tem, da bi poudarjali pozitivni prispevek različnih manjšinskih skupin slovenski družbi in se zoperstavili skušnjavi, da bi priseljence krivili za gospodarske in socialne probleme.

H. Javna glasila

18. Tako madžarska kot tudi italijanska manjšina izdajata časopise in revije v svojem jeziku in imata dostop do radijskega in televizijskega programa. Posebne radijske oddaje so zagotovljene tudi za romsko/cigansko skupnost.

I. Zaposlovanje

19. Zdi se, da ni nobenih sistematično zbranih ali zanesljivih podatkov o razlikovanju na trgu dela ali o relativnih možnostih zaposlovanja za različne skupine, ki živijo v Sloveniji, kot so Romi/Cigani, priseljenci, narodne manjšine itd. Zdi se, da je nekaj diskriminacijskega odnosa med prebivalstvom proti priseljencem, kajti v njih vidijo svoje tekmece na trgu delovnih mest. Razmisliti bi bilo treba o tekočem spremljanju tega stanja,

tako da bi probleme lahko prepoznali in oblikovali primerne politike za njihovo obvladovanje.

J. Statistika

20. Doslej še ni bila izdelana nobena statistična obdelava kaznivih dejanj na podlagi narodnostnega ali verskega sovraštva, saj so bila taka dejanja redka. Vendar bi bilo zaželeno razviti sistem zbiranja informacij o takih kaznivih dejanjih in njihovem izidu, tako da bi lahko spremljali stanje in spremembe v obsegu vseh problemov, ki bi se morda lahko razvili.

K. Druga področja

- *Politična zastopanost*

21. Tako italijanska kot tudi madžarska skupnost imata samoupravna narodna društva, ki zastopajo njihove interese in so vključena v posebni območni skupščinski svet, ki enakopravno sodeluje pri odločanju o vsem, kar zadeva narodni skupnosti. Z ustavo je zajamčeno, da obe skupnosti zastopa po en poslanec v Državnem zboru, to je v poslanskem zboru slovenskega parlamenta. Posebni odbor za manjšine pri Državnem zboru, ki ga sestavljajo madžarski, italijanski in slovenski poslanci, daje svoja mnenja in pripravlja predloge o zadevah, ki se nanašajo na manjšini. Številni pripadniki obeh narodnih skupnosti so dejavni v slovenski politični in civilni družbi.

- *Kulturno življenje*

22. Italijanska in madžarska manjšina imata več kulturnih društev. Ministrstvo za kulturo finančno podpira kulturno ustvarjalnost narodnih manjšin in različnih "priseljenskih" manjšinskih skupin v Sloveniji.

- *Romsko/cigansko prebivalstvo*

23. Kot je bilo že omenjeno, se romsko/cigansko prebivalstvo srečuje z neugodnimi razmerami na vseh področjih, zlasti pri vzgoji in izobraževanju, zaposlovanju, reševanju stanovanjske problematike in zdravstvu. Opazna so prizadevanja, da bi v tej skupnosti dvignili ozaveščenost in spodbudili razne oblike samoorganiziranosti. Ob podpori strokovnih služb in vladnih teles je bilo ustanovljeno prvo romsko združenje z namenom, da bi usklajevali interese romske/ciganske skupnosti na vseh področjih. V predelih z visokim deležem romskega/ciganskega prebivalstva delujejo posebne komisije, v katerih delujejo Romi/Cigani in predstavniki strokovnih služb s ciljem zagotavljanja pomoči tej skupnosti.

* * *

Osnovni podatki, kot so jih poslali državni upravni organi

Zaradi doslednosti ECRI v svojih CBC poročilih v tem okviru vedno navaja statistične podatke samo iz odgovorov vlad na vprašalnik ECRI. Vprašalnik je bil slovenskim oblastem poslan 13. julija 1994.

ECRI ne prevzema odgovornosti za spodaj navedene podatke.

8.503 ali 0,43 % madžarska narodna manjšina; 3.064 ali 0,16 % italijanska narodna manjšina; 0,12 % Romov/Ciganov in 10 % priseljencev (Hrvatov, Srbov, Muslimanov, Črnogorcev, Makedoncev, Albancev in drugih).

31.118 beguncev (okrog 2 % prebivalstva) je bilo prijavljenih leta 1994, večinoma kot posledica vojne v nekdanji Jugoslaviji.

* *Prebivalstvo: 1,994.084 (1993). Številka je vzeta iz publikacije Sveta Evrope "Novejši demografski razvoj v Evropi" (glej vire).*

VIRI

Našteti so glavni objavljeni viri, ki so bili uporabljeni pri proučevanju položaja v Sloveniji: vendar niso vključeni vsi različni viri informacij (javna glasila, stiki v državi, nevladne organizacije v državi itd., ki smo jih uporabili).

1. Odgovori upravnih organov Slovenije na vprašalnik ECRI
2. CRI (94) 2 in Dodatek: Položaj v državah članicah Sveta Evrope glede vprašanj, ki jih je proučevala Evropska komisija za boj proti rasizmu in nestrpnosti: delovno gradivo, ki so ga predložile članice ECRI; dokument Sveta Evrope
3. Novejši demografski razvoj v Evropi, Založba Sveta Evrope, 1994
4. CDMG (94) 16 končno besedilo: Novejši razvoj politik v zvezi z migracijo in migranti; dokument Sveta Evrope
5. "Politični ekstremizem in grožnja demokraciji v Evropi", Inštitut za židovske zadeve
6. Trendi v mednarodni migraciji; Letno poročilo 1993, OECD, 1994
7. CRI (95) 2 rev.: Zakonski ukrepi za boj proti rasizmu in nestrpnosti v državah članicah Sveta Evrope; poročilo je pripravil Švicarski inštitut za primerjalno pravo, Lausanne (publikacija Sveta Evrope)
8. Svetovno poročilo o antisemitizmu 1995, publikacija Inštituta za židovske zadeve
9. Letno poročilo 1995, publikacija mednarodne Helsinške federacije za človekove pravice
10. "Poročilo za leto 1994 o praktičnem uresničevanju človekovih pravic v državi", Ministrstvo za zunanje zadeve ZDA, 1995
11. "Svetovni pregled beguncev 1994": Poročilo o Sloveniji
12. "Pregled težav v zvezi z begunci v Republiki Sloveniji 1995": Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije
13. Letno poročilo o dejavnostih za leto 1993: Svet za človekove pravice in temeljne svoboščine v Sloveniji
14. Zakon o varuhu človekovih pravic, Republika Slovenija
15. Zakon o tujcih, Republika Slovenija
16. Zakon o državljanstvu, Republika Slovenija
17. Zakon o samoupravnih narodnih skupnostih
18. HRI/CORE/1/Add. 35: Slovenija
19. Revija Primer Slovenije, 1991 - D. Jančar: "Spomini na Jugoslavijo" in M. Jezernik: "Nenavadno sobivanje"
20. Poročilo organizacije "Most svobode" Svetu Evrope (1994)
21. Informacija o statusu Slovencev v Republiki Hrvaški in Hrvatov v Republiki Sloveniji: Ministrstvo za zunanje zadeve Republike Hrvaške, 1995
22. "Narodne manjšine v Sloveniji": Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana, 1994
23. CDMG (94) 3: Misija izvedencev v Sloveniji o politiki priseljevanja, dokument Sveta Evrope
24. Novo sovraštvo do tujcev v Evropi; uredniki: Baumgartl, B. in Flavell, A.; Kluwer Law International, 1995